

הלכות ברפת הנסים סימן ריח

י שם ושם כ שם
כבילי טו ל הנריא
כשם הרא"ש פלוני

שנעשה בו הנס (אברהם): ז * על גס של אדם מסים, (ט) כיוצא בן צרויה וחבריו, וכן על גס של אדם (כד) שנתקדש בו שם שמים, כגון דניאל וחבריו, מברך. * לפיכך הוואה גב אריות של דניאל וכבשן האש של חנניה מישאל ועזריה, מברך (כה) 'שעשה גס לצדיקים במקום הזה': ז הוואה (כו) אשתי של לוט (כו) מברך שמים: עליה אומר כרוף אמה ה' אלהינו מלך העולם וזמן האמת, ועל לוט אומר כרוף אמה ה' אלהינו מלך העולם (כה) זוכר הצדיקים: ט ליש אומרים שאינו מברך על גס אלא בגס (כט) שהוא יוצא ממנהג (ט) העולם, אבל גס שהוא מנהג העולם והולדו, כגון שפאו גנבים פלילה וקא לידי סכנה (ל) ונצול.

באר היטב

(D) כיוצא. ואין עמה כיוצא בו: (ט) העולם. כגון שנפל עליו אריה או גמלא פריצא:

משנה ברוחה

וכו' שעשה גס לאבי או לרבי, ובאדם מסים יברך: 'שעשה גס (יט) לאדם הזה', או 'ברוך שעשה (כ) לך גס: ז (כג) כיוצא בן צרויה. שהנה מפרסם בכל ישראל לראש ושלטון. וענין בבאור הלכה: (כד) שנתקדש בו. רוצה לומר, על-ידי הגס, לפיכך חשוב גס זה יותר וצריף על אחד לברך עליו, ויבדמסים: לפיכך וכו'. וענין בבאור הלכה: (כה) שעשה גס לצדיקים. ובאדם מסים מברך 'ברוך שעשה גס לפלוגי במקום הזה' (כא) ופורט שמו: ז (כו) אשתי של לוט. כשהיא (כז) נציב מלח: (כו) מברך שמים. ואף-על-פי (כח) שאין רואה קברו של לוט, דקשוראה אותה נזכר גס מנס בעלה¹⁶. ומה שכתב 'ועל לוט' רוצה לומר: בשביל לוט: (כח) זוכר הצדיקים. שזכר הקדוש-ברוך הוא את אברהם, כדכתיב 'ויזכר אלהים את אברהם ושלח את לוט מתוך התפכה' וכו'¹⁷ ונמשע לכאורה (כד) דעל קברו של לוט אינו מברך כלל, דשם אינו מנזר זכירת הצדיקים, רק כשוראה אשתי שנעשה נציב מלח, ושם באותו מקום ובאותה שעה בודאי הנה פח תקף הדין. ואף-על-פי-כן נזכר השם והברך את אברהם והציל בעבורו ללוט, ושקף לברך על זה: ט (כט) שהוא יוצא ממנהג העולם. כגון (כה) עבדא דנזכר בש"ס באחד שהלך במדבר ונהיה בסכנת מיתה מחמת צמא, ואתרחיש לה נסא ונפק לה מעין-מים, וכיוצא בזה: (ל) ונצול. גס-כן בדרך (ט) מנהג העולם, דהנהו שצצק לעזרה, או שנודמנו בני-אדם שם ובכרויה¹⁸:

ויבדקו, וכתב לתרין, דאפשר דעאני יואב שהלך בשליחותו של כל ישראל והרי הוא כמו שארע לכל ישראל, עד כאן לשונו, הרי דגס דעתו כהמגיד אברהם, ועוד דידפא מנה, דנזקא אם הוא משלח מכל ישראל ונזא אם קנה לו גס, אף-על-גב דהנס לא נגע בצרכי כלל-ישראל אלא בצרכי גופו, אף-על-פי-כן הוא קאלו נגע לכלל-ישראל, שהרי הוא המוציא ותפאין, ואדם קנה אין מצוי בדורות אלה, שאנו מפרזין בכל העולם, ועל-ידי הניכון בודאי למעשה כדעת המגיד אברהם דהיס אין נהג ברכה זו, ובפרט דדעת הרא"ה בהלכותיו גס-כן, שכל הני בעיות בירושלמי הן בעיא דלא אפשטא: * לפיכך הוואה גב אריות וכו'. הוא מלשון הטור, ומשמע דאם ארע לאדם שנתקדש שם-שמים על-ידו — אחרתקף איה סבה ועל בדרך גס, אין לאחר לברך עליו, אחרתקף שלא הנה בזה קדוש שם-שמים. ולולי דברי הטור הנה נראה לי לכאורה לומר דכנת בירושלמי: אחרתקף שמתקלה נתקדש שם-שמים על-ידו ופמעשה דניאל שפסן עצמו עבור מצות תפלה והצילו הקפיה בדרך גס, חשיב לכל אדם כרבו וצרוף לנהג בו כבוד ולהודות להשם והתברך על הנס שקומין

שער הציזין

(יט) אליה רבה: (כ) הלכות הרא"ה: (כא) פן פשוט. ובמגד נבורים כתב: 'שעשה נסים לאדם הזה', ואינו מוכן, דהא מניי המתבר בראה המקום ולא בראה האדם, ומה שיש 'זה': (כב) ולא ידעא. לפי מה שכתב לקמן ברכ"ה סעיף ט דברכת 'דין האמת' הוא דוקא בשטעטער על הענין. עין שם. דלפיכך לא מברכין על עובד-לולים, והיא בודאי אינהו ישראלית? ואולי דמצדיקין על שלא הוציל זכות של אברהם להצילה, שהא מודה על תקף הדין: (כג) הנה המתבר המתיק לשון הרא"ש והטור והמה שכתב בבית-יוסף, אבל לדינא יש לעין אם קברו עליה שתי ברכות, דבשאלחות פירשתי וישלח וכן ברי"ף משמע לכאורה דאיני מברך עליה רק 'דין האמת' בלבד, ע"ש, דהכי איתא ברי"ף: על לוט ועל אשתי מברך שמים, על לוט אומר כרוף זוכר הצדיקים ועל אשתי אומר וכו'. אמנם באמת יש לומר דגס דעתם כהרא"ש והטור דמברך על לוט רק במקום שזכר הקדוש-ברוך הוא את אברהם והצילו וכו' היכי דמברכין עללמא ברוף שעשה גס במקום הזה'. והשגחה לידע אח מקום ויסתם מסודם בצמצום כדי לברך להשם והתברך על זכירתו אז לאברהם, נוכל לידע במקום נציב מלח של אשתי, ששם באותו מקום בודאי היו שניהם בתוספת גס מסודם, והמלאך אמר 'אל תביט אחריו', והיא לא שמעה לדבריו ונהפכה באותו נגע למלה, כדכתיב בקרא, והוא שלא עבר על זה נצול אז בזכות אברהם, וזהו גס-כן פנתת הרי"ף 'על לוט ועל אשתי', רוצה לומר, בשביל לוט ואשתי מברך שמים, ואיתתו המקום שישן ברכות אלו, הוא רק במקום נציב מלח, ששם הוא הבר הנס של הצלת לוט על-ידי זכירת אברהם: וזהו שאמרה הקרא: והוואה אשתי של לוט צרוף שישן הודאה ושבח לפני המקום, הינו על הצלת לוט, ולמעוטי כשוראה את קבר לוט דאין שם מקום זכירה. וענין בבית-יוסף ורוב פי קצות: (כד) בן משמע בבית-יוסף, דאי לאו הכי תקשה על הקרא, למה לא קאמרה 'הוואה קברו של לוט', דהני אתי שפיר טפי בלא דחוקים, וכמו שבררתי באותו הקודם: (כה) אברהם: (כו) בן צרוף לפרש לדברי אבירוקם. והמתגד אברהם כסעיף-קטן יא נראה לכאורה דלדידה לא קאי מנהג של עולם אהצלה אלא על הספנה, דאם הספנה היה דבר שאינו מנהגו של עולם, כגון שנפל עליו חיה, מקרי גס אף-על-גב שהצלה הנה בפשוט בלא גס, כגון שפירח ספנה או שנתקבצו הרבה בני-אדם והקריחו אותה, אף-על-פי-כן מקרי גס אפילו לדעה ראשונה, אכן כשפולעו עליו גנבים, זה מקרי מנהגו של עולם, ולדידי אין מברכין: אכן סאברוקם מוכח ככו שפרשתי¹⁶ ונראיתו כולשמת-אדם שגם הוא כסב בתולה כדברנו. אכן אחרתקף חור מנהג מפעשה דארי שדוכא בגמרא, ולענינת דעתה אינה ראה כלל, דהא אמר שם 'דאתעביד לה נסא', משמע דהיה שם איה גס ולא פרש הש"ס

הַלְכוּת בְּרַבֵּת הַנְּסִים סִימָן ריח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כז]

וְאֵף-עַל-פִּי שְׁאִין רוֹאֵה קָרָוּ שֶׁל לוֹט, רַק שְׂרוּאָה אוֹתָהּ נִזְכָּר גַּם
כִּמְסָה בְּעֵלְהָ (13).

(13) והטעם שיש לברך על הנס של לוט שברה מסדום, אף
שלכאורה אינו יוצא ממנהג העולם, ביאר בהעמק שאלה
(שאיילתא כו אות ה) שאשתו של לוט שהתעכבה מעט ונהפכה
לנציב מלח, היא הוכחה שכבר התחילה אז הפיכת סדום, ובאותה
השעה לוט היה עדיין בדרך, וזהו נס נגלה שלא שלטה בו החפיכה.

[משנ"ב ס"ק כח]

שְׁזָכַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת אַבְרָהָם, כְּדַכְתִּיב 'יִזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת
אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהַפְּכָה' (גו' 14).

(14) ואף שאברהם הוא יחיד, ביאר ד"פ ללב (ח"ב), הובא בארחות
חיים ספינקא אות ד) שהברכה בו היא בלשון רבים זוכר
הצדיקים, כיון שהברכה היא על אברהם שרבים אוכלים בזכותו
ובתפלתו.

[משנ"ב ס"ק ל]

גַּם-בֶּן-בְּרָךְ מְנַהֵג הָעוֹלָם, דְּהִינּוּ שְׂצָצֵק לְעִזְיָהּ, או שְׁנַזְדָּמְנו
כְּנִי-אָרְס שֶׁם וְרַחֲוִי (15).

(15) ולגבי ניצולי מחנות ההשמדה בשנות השואה, כתב בשו"ת בצל
החכמה (ח"ה סי' טב) שאם הם רואים את המחנה שבו היו,

צריכים לברך בשם ומלכות, כיון שניצלו שלא בדרך הטבע, שאף
אם ההצלה היתה מחמת שהגרמנים הלכו משם מיראת המדינות
שלחמו בהם, מ"מ הואיל ומטרתם היתה להרוג את היהודים (ולא
רק להעביד אותם וכדו') הרי שההצלה מהם נחשבת נס גמור,
וכליכונים שבאו להרגו. והוסיף, שטוב שיראה את כל שטח המחנה
כדי לפטור בברכתו את כל המקומות שנעשה לו בהם נס, ובפרט
עליו לראותם לפי הכפתור ופחד המזוכר בביה"ל לעיל (ס"א) שאי
אפשר לברך ברכה זו כשאינו רואה את המקום המדויק שנעשה בו
הנס.

ותאנת דרכים שנהרגו בה חלק מהנוסעים במכונית, דעת הגר"ש
אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"מ אות כג) שהנוסעים האחרים
שניצלו יברכו ברכת 'שעשה לי נס'.

[שעה"צ ס"ק ס]

מנהגו של עולם, ולקחי אין מברכין: אכן מאפודררם מוכח קמו שפרשת' (16).
(16) שכתב האבודררם (ח"ל' ברכות שער השמיני) שאין מברכים על
נס שהוא כמנהגו של עולם. ומה שמברכים כפורים אף שלכאורה
היה נס כמנהגו של עולם, משום ששם יצא ממנהגו של עולם בשני
דברים: (א) שביטל את כתב המלך שלא כדתי פרס ומדי. (ב) שהרג
קרב לשמונים אלף מאומתו בעבור אהבת אשה אחת.
ולענין חנוכה כתב, שאין מברכים 'שעשה נסים' משום מעשה
דיהודית שהיה בדרך הטבע, אלא משום פך השמן שלא היה בו
להדליק אלא יום אחד ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים.

הלכות ברכת הנפים והודאות סימן ריה ריש קלה באר הגולה

וכיוצא בזה, (לא) אינו תיב לברך, (לב) *ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות:

ריש ברכת הודאת הניחיד, ובו ט' סעיפים:

א ארבעה צריכים (ב) [ח] להודות. *יורדי הים (א) כשעלו ממנה, [*] והולכי מדבריות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה (ב) ונתרפא, (ג) ומי שהיה (ד) [ג] ונתרפא. *חבוש בבית האסורים ויצא. *סימנה *וכל החיים:

שערי תשובה

[ח] להודות. עבדו. וכלתמידה להגאון מדין כמסן קמב שקטן זכרו. וקמב כבדו שכן נגאו בגליל שלום, ע"ש, וכפידתנו נהנים נהנים מין וחסדיא, וכן הא"ר הביא פסקם, וכי כשצריך אפרים שער ד, וכמ"כ קמב קמב שיהיה אהל יומה שהגב על בנו קטן לא יברך אלא בלא שם ומלכות, ע"ש: [*] והולכי מדבריות. וכי כבדו בשם מדין שאל בני לול"ה: מי שהולך ממקום למקום וברך הלוכו כבר בצדו גדולות, אין לברך עד שיגיע אל מחוז חפצו: [ג] חבשו. עבדו. וכבר"ש הביא מדברי רבנו יונה והש"ך, ומתשובת ר"י מנא"ש, וכי בא"ר בשם סלפשי"ה"ט דאף בחבשו על עסקי ממון מברך וקמ"ש הביא לשון משוכת כ"י מנא"ש, שהזכיר ונהיה חבוש בבית הספר כי ולא היה מושל בנקטו. ומה קמ"ש מאותו כמב להיות מושל בנקטו. בנקטו אם היה חבוש על

באר היטב

(י) לברך. פי' על הט, אבל הגמל תיב לברך, ט"ז צ"ס ר"ט: (ב) להודות. מי שנתחייב ארבעתן אינו מברך כ"א ברכה א' לכולן. פירוש הארץ סימן ז, ועין בתשובת קול"ב לר"י סימן א. קטן פחות מן י"ג שנים א"צ להודות, ולא שיה' לומר לחיבים טובות דהא לאו בר-ענישין הוא, רמ"מ סימן יד, מ"א. מה שאין האשה מברכת ברכת התורה, מפני שצריך לאודו' בפני עשרה, ולא אח' ארבע, דכל בברכה בת קול פנימה, הלכ"ט ח"ב סימן קסא. וכנה"ג הסכים שברכו בבה"כ שלכם ושישמעו האנשים מבחי"ז או לפחות בפני נשים ואיש א', ע"ש: (ג) חבשו. על עסקי נפש:

באר הלכה

לו: * ויש חולק. עין מגן אברהם שפסקה איש חולק זה, דבדאי אמנהג העולם וטבעו אין לברך ישעשה לי נסים, וכן הגר"א פסקה, דאם אין כל יולדת תהא צריכה לברך ישעשה לי נסים, וכמובן בניה לעולם. ולפי מה שכתב בתשובת דרכ"ו חלק ג סימן חקעב, והביאה בגשמית אדם, נחמא קשיטו, דבדאי פגון יולדת או חולה ליפא למאן דאמר, שאין זה נס כלל ושרב חולים ויולדות לחיים, ונאן לכלי עלמא נס בעינן, רק דלשיטה א' בעינן דוקא שהנס של העלה יהיה דוקא למעלה מדרך הטבע, כגמי אבותינו, ולשיטה ב', כל דבר שפוזמ' השם ברגע זו בדרך התולדה גס' פון מקור נס, כגון שבאר גנבים או גולנים עליו ונכונשמת אדם משמע הדרצה ראשונה נתמעט רק גנבים, ומשום דבאים רק בשביל ממון וליכא חשש סכנה כלל; לא נהירא, דהא על-פי הדין מבר לטריה, דבזוקה פא לזוג, וקדיש מדין דמהתרת] וקרוב שנתגדלה, ונתפנה בנ"אדם או סבה אחרת, שנתפנה וברחו מחמת זה. אר"ע"פ ש"לא היה כאן שנוי בטבע מקל מקום נס הוא שנתמין הדוש-ברוח הוא לשעבר זה:

*** יורדי הים.** אי דוקא ים, או הוא הדין נהר שמהלכין בו באריות או בדוכרות צצים, כמו שברך בנרות הגדולים, נראה לכאורה דהליא במנהג ספרד ואשכנז המבאר לקמן במחבר סעיף ז, דלמאן דאמר התם אפלו בפתם דרכים נפי מברכין, כמובן הוא הדין הלא גרע נהר גדול וסכנה דרכים, אכן לפי מנהג אשכנז דברך אין מברכין, אפשר הוא הדין גם נהר אין מברכין, דלא שכיחא סכנתא כמו גבי ים גמור, כנ"ל. ודע עוד דפשוט דלכלי עלמא, בין בים ובין במדבר מברכין אפלו לא קנה לו טוב סכנה, כגון שעבר הים ולא היה שום רוח-סערה וקמ"א גונא, או הלך במדבר ולא פעה בדרך ולא חסר לו מים וקמ"א גונא, אפלו הכי מקינו רבנו לברך; ואר"ע"ג דקמ"א כתיב "תעו במדבר ביישומן" וכו', וכמובן גבי יורדי הים: "ויאמר ונעמד רות סערה" וכו', לאו דוקא שקרה לו, אלא כיון שעלה לו לקרות מקרים פאלה צריך לאודו' שגאל מזה: * חבשו. עין מה שכתבנו במשנה ברוחה בשם הגמרא דקמ"א דמירי בחבשו על עסקי נפשות, ונראה מדבריו בזה דגם חבשו אינו מחייב להודות אלא מחמת שהוא בסכנה מחמת חבושו, ולהכי בחבשו מחמת ממון שתובעים ממנו, שבראי על-פל-פנים לא יבוא דבר לידו סכנת נפשות, שאפלו אם לא ישיג ידו לשלם גס' פון לא יסגנו אותו, לשיכף אין מברכין, מה שאין פון בחבשו מחמת שיש צליו עלילת נפשות, אס' פון הרי הוא עומד בסכנה שפא יגבר דינו להרג וכיוצא, ולהכי מברך; ולפי טעם זה, גם בחבשו מחמת נפשות דמברכין, לכאורה הוא דוקא בחבשו שנחבש עד שיגמר דינו, דאז עומד בסכנה, דהא אינו יודע אם יצא רינו לשבט או לחסר, ואז אם יצא

משנה ברורה

(לא) אינו תיב לברך. כשיגיע שם בפעם אחר ברכה ישעשה לי נסים, ומכל מקום בשעה שארע לו ההצלה (ס) צריך לברך ברכת 'הגומלי', דבברכת 'הגומלי' לא קפדינן כלי האי שיהיה נס גמור, ויברלקמן בסוף סימן ריש בדיעה הראשונה, דהספימו עליה הרבה אחרונים: (לב) ויש חולק. דאפלו היה ההצלה שלא למעלה מדרך הטבע, אר"ע"פ"כ כיון שהיה בסכנה אם לא נדפן לו ההצלה, נס מקרי, ותיב להודות ולשבח לבורא על שהכין והזמין לו ההצלה ברגע זה. אם נפל עליו אכן וכיוצא בזה, או שעבר עליו עגלה טעונה, שברך הטבע היה שמת על-ידיה, והוא נצול ממיתה, (כמ) כשיגיע לאותו מקום משלשים לשלשים צריך לברך. ואם נפל אכן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו, ונעשה לו נס ולא נפל האבן על ראשו ולא נתקע ברזל בעין ממש; לדעה ראשונה אין מברכין, ולדעה שניה (כט) אפשר שמברכים, פי כל אדם שקרוב לברך שיש בו סכנה ונצול מברך, ועל-פן יברך בלא שם ומלכות, ועין בבאר הלכה. כתיב האחרונים: מי שישעשה לו נס, יש לו להפריש לצדקה כפי השגתו, ויחלק ללומדי-תורה ויאמר: "הריני נותן זה לצדקה, ויהי רצון שיהא נחשב במקום תורה שהייתי תיב בזמן המקדש". וראוי לומר פרשת תורה (י"ט) וטוב וראוי לו (ל) לחמן אינה צרכי רבים בעיר, ובכל שנה ביום התורה (כ) יתבודד להודות להשם ויתברך ולשמה ולספר חסדיו:

שער הציון

מה היה. גם מה שהביא שם מפעשה דריב"ש דמוכת דלכלי עלמא כשנפל עליו כהל מקרי נס, לעניות דעתי לכלי עלמא מקרי זה נס גמור, דדמי לנפל לנב של אריות, ובענין העלה מדריסת שור, יהיה מלוי באיזה אופן היה ההצלה, אם היה בדרך נס גמור או במנהגו של עולם כגון על-ידי בריחה וכיוצא בזה: (ס) ט"ז וש"א: (כט) ואפלו לדעה ראשונה [ח"א], ואפלו לפי מה שפירשנו דלדעה א' נס גמור בעינן, גם זה הוא נס גמור, דמאן לנפל לגב אריות: (כט) נשמתי אדם בשם הברכה. וכתבתי בלשון 'אפשר' משום דלא ברינא כלי האי, דאפשר דאפלו לדעה שניה אין מברכין, ולא דמיא לכאן עליו לטעים, כמובן, והשמתי דינו השני דהיה עולה בסלם ונפל, ולא ברינא לי, דאפשר דאפלו לדעה א' מברכין כל שהיה בגבה מקום: (ל) מגדאברהם: (ב) ואם שוקה פמה ימים, מסתפק בעל-דחמיר, אך מפסקנת האליה רבה משמע דגם בזה אינו מברך: (ג) אחרונים: (א) אליה רבה וש"א: